

УДК 32:019.5:316.42(477)

О. О. Стариковська
аспірант кафедри соціальної філософії та управління
Запорізького національного університету

СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Постановка проблеми. У кризових умовах трансформації України, нестабільності її економіки, в умовах глобалізаційних перетворень, соціокультурної розколотості українського соціального організму, військових збройних конфліктів та інформаційних війн, що спонукають до розвитку новітніх інформаційних технологій і засобів інформаційно-психологічного впливу, дослідження феномена громадської думки постає актуальною проблемою, що досі не дістала належного вивчення в українських наукових колах і дослідницькій практиці. Фрагментарне дослідження громадської думки деформувало розуміння її змісту й сутності, а практичний характер її аналізу виявився лише в рамках соціологічного моніторингу, що акцентує увагу на реєстрації громадських оцінок фактичного буття українців, але ігнорує її роль як засобу соціального управління. Отже, осмислення громадської думки вимагає додаткового аналізу стану функціонування досліджуваного феномена в українському суспільстві на основі соціально-філософського розуміння.

Аналіз досліджень і публікацій. У практичному аспекті громадська думка є об'єктом дослідження щорічних соціологічних опитувань аналітичних центрів (Інституту соціології НАН України, ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка», Київського міжнародного інституту соціології, Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва тощо).

У теоретичному аспекті зарубіжні дослідження громадської думки спираються на юридично-правовий (С. Скола-рі, Ф. Гольцендорф), соціально-політичний (Ю. Габермас, П. Бурштейн), соціально-психологічний підходи (С. Ноель-Нойман, Г. Лебон, Г. Тард), тоді як теоретичні моделі дослідження громадської думки в Україні базуються на соціологічному, соціально-психологічному та політичному вимірі, визначаючи громадську думку як оціночне судження соціальних спільнот (В. Оссовський), чинник демократизації політичної системи (О. Дмитренко), стан масової свідомості (В. Полторак), соціальний інститут (Д. Гавра), складову частину легітимності влади (Л. Кіоссе) тощо. Науковий інтерес становить дослідження суб'єкта функціонування громадської думки (О. Прасюк, Л. Короткова, В. Куперель). Як зазначає український дослідник В. Набруско, відповідно до позиції наївного егалітаризму статистична більшість може бути суб'єктом громадської думки, незалежно від своєї позиції в політико-соціальному просторі, рівня освіти й доступу до ресурсів інформації. Представники ж постмодерністської науки схильні розділяти волю мас і волю еліти, визначаючи пріоритет засобів масової інформації в управлінні думками [9]. Проблема дослідження стану громадської думки в Україні включає необхідність аналізу держави й громадянського суспільства як суб'єктів формування й функціонування громадської думки. Державі й громадянському суспільству присвячені роботи О. Дмитренко, О. Попроцького, В. Набруско, В. Баркова, Н. Драгомирецької, Г. Почепцова, Ю. Руденко, Ф. Рудича, А. Фартушного, М. Бойчук, М. Калініченко, Я. Легези, О. Рябки, І. Збишко, Т. Наливайко й інших.

Грунтовне теоретичне дослідження громадської думки як міждисциплінарного феномена здійснене С. Безклубенком, який систематизував уявлення про цей феномен, проаналізував науково-теоретичні, етичні засади організації громадської думки, дослідив фольклор, народні прислів'я, приказки, байки як носії громадської думки українського народу [1].

На те, що громадська думка являє собою феномен суспільної свідомості, звертали увагу Н. Ладченко, О. Кононенко, Р. Немнов, О. Кирбят'єв. Визначено, що громадська думка входить в усі структурні елементи суспільної свідомості: у сферу суспільної психології й суспільної ідеології, у її теоретичний і буденний рівень; виявляється як її стан [17, с. 36]. Як складник суспільної свідомості, громадська думка діалектично пов'язана із суспільним буттям. Відображення вольової складової частини громадської думки в бутті частково досліджені О. Уледовим, В. Городенко й іншими науковцями.

Подальше дослідження стану громадської думки в Україні на основі розгляду цього феномена в контексті соціального буття й суспільної свідомості дасть можливість визначити «больові точки» українського суспільства, розкрити соціально-політичні проблемні ситуації, знаходження ефективних шляхів для вирішення яких є нагальною потребою.

Мета статті – філософське осмислення основних рис стану функціонування громадської думки в українському суспільстві на основі розгляду основних функцій, які вона виконує.

Виклад основного матеріалу. У попередніх дослідженнях ми визначаємо громадську думку як цілісність, що позначає поняття суспільної свідомості, яке пов'язане з процесами соціального буття, характеризується діяльністю людини, що спрямована на реалізацію суспільних потреб та інтересів у взаємодії та комунікації з іншими соціальними суб'єктами й забезпечує формування оціночних суджень щодо соціального буття [13].

Не претендуючи на винятковість, концентруємо увагу на тому, що соціальні процеси, які відбуваються в бутті, відбуваються в суспільній свідомості, тому об'єкт (суб'єкт) громадської думки продукує внутрішні переконання, з яких формуються оціночні судження щодо соціального буття через вплив цінностей, норм, ідей, синтезованих людським світоглядом. Формування та зміна цих оціночних суджень, переконань, настрою, відношення через взаємодію із суб'єктом громадської думки як носієм соціального досвіду нерозривно пов'язані з процесами трансформації системи суспільних відносин у соціальній, політичній, економічній, культурній сферах соціального буття. Між елементами цього процесу встановлені взаємозалежні зв'язки, що мають загальний, внутрішній, суттєвий, повторюваний, необхідний і стійкий характер і складають основу існування цього феномена.

Розглядаючи досліджуваний феномен у системі «людина-світ», визначимо, що передумови виникнення громадської думки в соціальному бутті українського суспільства залежать від осмислення певною соціальною групою, спільнотою чи суспільством проблем, подій, фактів соціальної дійсності, що мають зовнішній вектор спрямованості, тобто пов'язані з місцем України на міжнародній арені; внутрішній вектор спрямованості, тобто пов'язані із ситуацією, що безпосередньо сформувалася в усіх сферах суспільного життя країни. Вектор спрямованості залежить від усвідомленого чи неусвідомленого інтересу, який визначає ті проблеми, події й факти, що стануть предметом громадської думки. Процес побудови інтересу, запропонований Т. Бутченко, розкриває його основоположну роль у стабілізації громадської думки. Він полягає в проходженні певних етапів, від емоційно-чуттєвого усвідомлення в межах певного часу й простору конкретного нестатку (бажання, почуття тощо) до формування в ідеї, далі – у концепції і, нарешті, теорії, після чого інтерес переходить на етап ідеологізації та техно-

логізації, де теоретичні ідеї та принципи опредметнюються й реалізуються [2, с. 73]. Отже, саме інтерес стає стимулом, який формує емоційний, раціональний і вольовий компонент, що визначає громадську думку як таку.

Відомо, що в розвиненому демократичному суспільстві громадська думка покликана здійснювати дві глобальні взаємопов'язані місії, які, являючись реакцією одна на одну, відіграють важливе значення в управлінні соціальними процесами. По-перше, громадська думка відображає суспільне буття, зокрема стан суспільних зв'язків і відносин; по-друге, здійснює активний вплив на соціальну дійсність із метою розбудови соціально-правової держави, формування суспільної культури, моралі, ідеології та ін. На основі означеної ролі громадської думки формуються функції (пізнавальна, управлінська, консультаційна, регуляційна, виховна, інтеграційна, ідентифікаційна тощо), які вона виконує.

Виходячи з першої місії, безперечним фактом є те, що громадська думка пізнає навколишній світ і синтезує інформацію щодо проблем, подій, фактів соціальної дійсності, що стали її об'єктом, тобто здійснює пізнавальну функцію в суспільстві. Цей процес відбувається завдяки каналам комунікації, що їх формують соціальні суб'єкти під час комунікаційної діяльності.

В українському суспільстві збільшується кількість каналів масової комунікації, що теоретично сприяє забезпеченню високих можливостей для реалізації права на свободу слова. Загалом через прискорення технологізації, інформатизації, глобалізації суспільних процесів, високий ступінь стандартизації й уніфікації культури в українському суспільстві процес набуття суспільно-історичного досвіду через пізнання навколишнього світу набуває інтенсивності. Однак через відсутність у життєдіяльності соціальних суб'єктів об'єднуючого чинника (єдине, що їх об'єднує, – це спосіб життя й спосіб проведення вільного часу), сучасне суспільство стає одномірним і організованим засобами сучасних інформаційно-комунікативних технологій [18, с. 112]. У цьому соціальному просторі широкий масштаб розповсюдження громадської думки забезпечується завдяки діяльності засобів масової комунікації. Використовуючи сучасні механізми впливу, побудовані на методах маніпуляції громадською свідомістю («визначення», «блискуча всезагальність», «рекомендація», «підтасовування карт» і т. д. [5, с. 280–281]), засоби масової комунікації «тиражують глядачів», що мають ілюзорну свободу вибору й слова. Ці глядачі «навчаються» вірити в те, що вони вільні у своїх думках. Натомість у своїй безмежній вірі вони стають ідеальними рабами [3, с. 55].

Засоби масової комунікації створюють певний образ, мозаїчно передаючи й відтворюючи інформацію (яка може містити негочності чи неправдиві факти) позитивного чи негативного характеру, затушовуючи деякі факти суспільного буття у свідомості громадян та відображаючи в громадській думці саме ті соціальні відмінності, які необхідні пануючій соціальній групі. Отже, виникають симулякри, що формують «кліпове мислення», яке спрощує картину світу й ускладнює аналіз подій. Таким чином, громадянам стає складніше усвідомити соціальні інтереси, а тому ними стає легше керувати. Ураховуючи вищезазначене, постає запитання: «Чи здатна громадська думка впливати на державну владу в таких умовах?»

Фактично управлінська функція громадської думки в Україні забезпечується дією головного закону України – Конституцією, яка визначає Україну демократичною, соціальною, правовою державою, єдиним джерелом влади якої є народ, що має право на свободу слова й волевиявлення. Громадськість формує оціночні судження та виражає їх під час голосування, а носії влади визначають громадську думку громадян після підрахунку голосів на виборах (референдумах). Однак практично процес взаємодії між державою й громадськістю ускладнюється розбіжностями між суспільними й індивідуальними, суспільними й груповими інтересами. Виникають протиріччя між особою і власністю,

особою й суб'єктами суспільного життя [11, с. 149], між державою й громадянським суспільством.

На сучасному етапі історичного розвитку між громадянами України та політичною елітою не склалася ефективна система взаємодії. Їх взаємозв'язок характеризується відчуженістю, різновекторністю суспільних потреб і державних інтересів. Хоча різного роду групи недержавних експертів на різних етапах долучаються до підготовки нормативно-правових документів, вони відчувають незадоволення, ігнорування владою експертної думки під час прийняття рішень [14, с. 11]. Із боку громадськості відчуження також не уникнути, коли в суспільстві з вини влади не розв'язуються життєво важливі проблеми. Це спрямовує вектор оцінок громадянської активності не на користь влади, а проти неї [15, с. 74]. Отже, ця модель обмеженої взаємодії сприяє розвитку протиріч і проблем, які пронизують усі сфери життєдіяльності українського суспільства.

Органи державної влади не виправдовують очікування громадян через неспроможність ефективно діяти в сучасних соціальних умовах. Відбувається просування запозиченої моделі економічних реформ, яка не відповідає особливостям українських реалій, державні органи влади вибирають «виконавчу» модель організації діяльності, а Україну охоплює системна криза соціального управління.

Згідно з доповіддю Global Wealth Report, Україна знаходиться серед лідерів за рівнем зниження добробуту громадян. Серед опитаних 47% українців вистачає грошей лише на продукти харчування [16, с. 14], а заробітна плата як основне джерело поточного доходу більшості громадян лишається серед найнижчих у Європі [10, с. 114]. Лише 14% опитаних віднесли себе до середнього класу, натомість периферію середнього класу склали 35%, нижчий клас – 31%. [10, с. 67]. За три роки гібридна війна в Україні та все ще не вирішений збройний українсько-російський конфлікт забрав життя більше ніж десяти тисяч українських громадян [14, с. 17]. За даними Інституту соціології НАН України, 96% респондентів оцінили ситуацію в Україні як критичну й вибухонебезпечну [16, с. 13]. Фактично половина опитаних громадян у 2016 році (48,8%) зазначили, що терпіння скрутне становище вже неможливо [19, с. 26]. І хоча протягом 2016–2017 років владі вдалося втримати контроль над ситуацією, досі лишаються проблеми в духовній, соціальній, політичній, військовій, економічній сферах, які потребують вирішення.

Отже, відсутність економічної та суспільно-політичної стабільності, залежність від зовнішніх боргів, низький рівень матеріальних умов і соціального забезпечення, зубожіння значної маси населення, високий рівень злочинності й корупції послаблюють довіру до влади та спонукають до ідеї розвитку руху опору чи призводять до громадянської байдужості та пасивності.

Одним із найголовніших факторів, що відрізняє один сценарій від іншого, є здатність до згуртування й об'єднання. У разі об'єднання створюється рух соціального опору, що може перетворитися на творчу чи руйнівну силу [7, с. 90]. Так, суспільне об'єднання в мережевих системах сприяє не тільки формуванню оціночних суджень, розповсюдженню громадської думки, а й активності в реальному житті. Серед прикладів – рух «Захопи Уолл-Стріт» 2011 року, події Революції гідності 2013 року, вибори в Італії 2016 року.

Позитивний бік розгортання процесів самоорганізації в українському суспільстві забезпечує формування системи горизонтальних зв'язків між соціальними суб'єктами, збільшення кількості підприємств недержавного сектора, суспільних, волонтерських організацій і рухів. Однак в українському суспільстві досі жевріють зародки другого сценарію, коли через відсутність глибокої й міцної традиції діалогу, витримки й здатності вислухати іншу сторону дискусії чи конфлікту розвивається суспільна байдужість і песимізм. У цій ситуації уявлення та судження мають яскраве емоційне забарвлення, однак через домінування суспільних настроїв над громадською думкою всі заяви не збігаються з намірами та не переходять у реальну поведінку [16, с. 13].

Домінування емоційності над раціоналізмом деякі вчені пов'язують із характером, який лишився українцям від їхніх пращурів. Ю. Липа зазначає, що українцям у спадок від різних етносів дістався неоднорідний сплав рис національного характеру, що впливає на їхню життєдіяльність. Зокрема, від трипільської пракультури – терплячість і обережність, що в поєднанні з українською природною емоційністю вирізняється радикалізмом поглядів і цінністю непримиренності [8, с. 57]. Через посилення таких крайнощів громадської думки, як радикалізм поглядів соціальних суб'єктів, з одного боку, і прояв громадянської байдужості – з іншого, в українських реаліях існує загроза, що ті, кого можна віднести до пасивних громадян, можуть перетворитися на групу протидії, що сприятиме розвитку екстремізму, тероризму, сепаратизму і т. д. Цього не відбувається, коли громадська думка в суспільстві здатна виробити (асимілювати, запозичити) і впровадити певні норми суспільних відносин. У демократичному розвиненому суспільстві, через формування й затвердження норм і цінностей, забезпечується система соціального контролю, що передбачає застосування санкцій громадської думки (системи покарань і заохочень). Таким чином, громадська думка виховує, успадковує способи діяльності та форми поведінки, фіксує, транслює й передає досвід, визначає спадкоємність знань, тобто виконує регуляційну й виховну функції.

Громадська думка в українському суспільстві невіддільна від історичного контексту, а тому її можна розглядати у двох площинах: горизонтальній (досліджуючи дійсну громадську думку) і вертикальній (досліджуючи громадську думку різних поколінь на різних стадіях історичного розвитку).

Проблеми, характерні для дійсної громадської думки, зумовлюються особливостями, які були актуальні для радянської соціалістичної державності. Цей період визначається ускладненням суспільних зв'язків, наростанням раціоналізму, появою монополій, зрощених із державою, розповсюдженням колективістських поглядів тощо [6, с. 268]. У таких умовах громадська думка втрачала гласність, інтенсивність, інформаційну насиченість, а в суспільній свідомості посилювався культ держави та масова емоційна впевненість у можливості швидкого поліпшення життя за допомогою планування й раціональних перетворень.

Після розпаду СРСР перетворення в суспільній свідомості відбувалися повільніше за зміни в дійсності, а тому й сьогодні громадська думка в Україні ґрунтується на типових образах і традиційних стереотипах мислення. Як і раніше, більшість громадян не поспішає діяти в напрямку реалізації власних прав, а вирішення важливих справ громадяни перекладають на державні інституції та чиновників. Ситуація ускладнюється недостатнім рівнем розвитку громадянської компетентності, що створює проблему формування цілісного образу активного, відповідального громадянина України. Це не тільки ускладнює формування громадської думки, а й стає проблемою для розвитку соціальних процесів у цілому, адже «без сформованого від громадян запиту встановлення ефективної демократії на системному рівні залишається утопією» [16, с. 240].

Як відомо, загальнонаціональними цінностями українського суспільства виступають свобода, незалежність, суверенітет, демократія, верховенство права, права людини тощо. Але чим конкретніше рівень проблематики, тим більше розбіжностей щодо їх розуміння [15, с. 515]. Це стосується й соціальних норм. В українському суспільстві протиріччя та суперечності виникають через відсутність консенсусу із цього питання, отже, відбувається підміна офіційних норм неофіційними. Цьому не перешкоджають і органи державної влади, адже Україна визначається високим рівнем протиправних дій – розвитком тіньової економіки, зрощенням держави й бізнесу, вивозом капіталу через офшори [19, с. 113]. Тому через відсутність соціальної відповідальності державних органів змінюється соціальна оцінка структур громадянського суспільства щодо держав-

них посадовців, а також ставлення громадськості до своїх прав, свобод і обов'язків загалом.

Після прийняття Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про початок роботи системи подання й оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» та оприлюднення фактичних доходів і майна державних чиновників і політиків вищого рівня на кінець 2016 року зафіксоване зростання (до майже 50%) кількості громадян, які не підтримують жодну з наявних політичних сил [14, с. 5], а самі при нагоді можуть «згрішити», здійснивши легкі протиправні дії [15, с. 350].

Отже, вплив радянського минулого та недостатній розвиток загальнонаціональної системи цінностей і норм кристалізує громадську думку, яка характеризується застарілістю уявлень, невластивих конкретному етапу суспільного розвитку, а домінування в суспільній свідомості патерналізму, вимивання традиційних і нав'язування чужорідних цінностей порушує функціонування соціальних, політичних, морально-духовних, юридичних відносин і заважає інтеграції громадськості до сфери соціально-політичного, економічного та культурного простору [20, с. 124]. Таким чином, відбувається затримка у становленні нової системи цінностей, формується різновекторність духовно-ціннісних орієнтирів, що деформує єдність колективної пам'яті, а отже, відчуття ідентичності [4, с. 88].

Замість знаходження консенсусу щодо загальнонаціональних цінностей, налагодження комунікативних зв'язків і взаємодії, тривалий час регіональні еліти України намагалися штучно викоринити й поглибити уявлення про соціальні, світоглядні, культурні розбіжності між регіонами країни [4, с. 80]. Це стало причиною суспільно-політичних конфліктів на території України та призвело до збройних протистоєнь.

Крім того, у процесі ринкової трансформації Україна набула роздвоєності, розлому, лінії якого зумовлюються такими чинниками: 1) новою соціально-класовою структурою, в якій переважну більшість становлять бідні верстви населення; 2) економічними інтересами виробників різних регіонів щодо зовнішніх ринків збуту своєї продукції; 3) розвитком схізмогенетичного процесу в соціокультурному просторі України; 4) формуванням за сферами впливу олігархічно-владних груп у різних регіонах України; 5) ігноруванням національних інтересів народу України правлячими колами, які перетворили державну владу на засіб задоволення групових інтересів [12, с. 100]. Суперечливі процеси функціонування соціального організму актуалізують проблему збереження цілісності українського суспільства та розвиток громадської думки в ньому.

Висновки. Хоча громадська думка відіграє важливу роль в українському суспільстві, її функції реалізуються не повною мірою, оскільки залишаються малоефективними дії державної влади щодо вирішення актуальних проблем, які мають місце в стані соціального буття й суспільної свідомості українського соціуму.

Значний вплив на формування громадської думки в українському суспільстві здійснюють засоби масової комунікації. Вони сприяють набуттю суспільно-історичного досвіду в процесі пізнання навколишнього світу, тобто забезпечують виконання пізнавальної функції громадської думки. Зростання ролі інформаційно-комунікативних технологій створює загрозу затушовування панівними колами важливих фактів суспільного буття й формування «кліпового мислення» соціальних суб'єктів, що призводить до відбиття в суспільній свідомості спрощеної картини світу. Отже, виникає проблема домінування в суспільній свідомості традиційних стереотипів мислення, помилкових образів, кліше.

Проблема здійснення управлінської функції громадської думки полягає в недостатньому рівні культури діалогу, здатності досягати консенсусу в умовах посилення глобалізаційних процесів і розвитку інформаційно-комунікаційних технологій; у відсутності належного взаємозв'яз-

ку між суспільними потребами й державними інтересами; у збереженні обмеженого характеру взаємодії органів державної влади й громадськості, формуванні відчуження між ними, розвитку руху опору чи громадянської байдужості; у наростанні економічних, суспільно-політичних проблем у країні, у продовженні війни на Сході України, в зuboжінні значної маси населення, у підвищенні рівня злочинності й корупції, у посиленні системної кризи соціального управління.

Низький рівень розвитку громадянської компетентності та деформований образ громадянина України, який, проявляючи бурхливу активність і повністю ігноруючи відповідальність, виступає засобом досягнення цілей грошовитих ляхководів, в умовах підміни офіційних норм неофіційними зумовлює відсутність в українському суспільстві набору дієвих санкцій і ефективної системи соціального контролю громадянською думкою, а отже, нівелює виконання нею регуляційної та виховної функції.

Моральний занепад українського суспільства, різновекторність духовно-ціннісних орієнтирів, наявність феномена громадянської роздвоєності в суспільній свідомості, трансляція громадською думкою застарілих цінностей і норм як наслідок впливу радянського минулого деформує єдність колективної пам'яті й ускладнює процес соціально-психологічної самоідентифікації громадян.

Таким чином, серед основних рис стану функціонування громадської думки в українському суспільстві можна виділити такі: 1) відсутність цілісної системи загальнонаціональних цінностей, ідей, норм; 2) відбиття в суспільній свідомості спрощеної картини світу, сповненої стереотипами мислення, що ігнорують внутрішні суперечності й протиріччя, які мають місце у всіх сферах суспільних відносин; 3) посилення таких крайнощів громадської думки, як радикалізм поглядів соціальних суб'єктів, з одного боку, і прояв громадянської байдужості – з іншого; 4) домінування емоційності над раціоналізмом; 5) посилення розбіжностей між суспільними потребами й державними інтересами; 6) підміна широкої активності громадянським патерналізмом; 7) поширення інформаційно-маніпуляційних технологій в інформаційному просторі України; 8) незавершеність процесу формування національної ідентичності.

У зв'язку із сучасними проблемами в соціальному бутті українського суспільства, під дією потреб та інтересів, вироблених суспільними відносинами цінностей, ідей, норм і стереотипів, в яких формується властивий суспільній свідомості світогляд, механізм формування громадської думки в Україні не є адекватним потребам суспільства й потребує створення такої його моделі, яка здатна гармонізувати суспільні відносини, вирішувати соціальні конфлікти, оптимізувати взаємозв'язок між громадянським суспільством і державою.

Перспектива подальшого дослідження полягає в пошуку шляхів оптимізації взаємозв'язку держави й громадянського суспільства в процесі формування громадської думки.

Література

1. Безклубенко С. Мистецтво організації громадської думки : [монографія] / С. Безклубенко. – К. : Вид. центр КНУКІМ, 2016. – 398 с.
2. Бутченко Т. Соціально-політичне проектування: проблема взаємозв'язку суспільних потреб і державних інтересів : [монографія] / Т. Бутченко. – Запоріжжя : КСК-Альянс, 2011. – 280 с.
3. Деркаченко Я. Соціальні мережі як середовище для технологій маніпулятивного впливу / Я. Деркаченко // Сучасний захист інформації. – 2016. – № 1. – С. 51–59.
4. Додонов Р. Конфлікт на Сході України у дзеркалі соціально-філософської рефлексії : [монографія] / Р. Додонов. – Вінниця : Український інститут стратегій глобального розвитку та адаптації, 2016. – 200 с.
5. Дячук В. Комунікативні особливості формування громадської думки у сучасному «артизованому» суспільстві / В. Дячук // Український інформаційний простір. – 2014. – № 2. – С. 277–288.

6. Калиніна А. Виникнення тоталітаризму: умови формування та типологія / А. Калиніна // Актуальні проблеми політики. – 2014. – Вип. 51. – С. 264–272.

7. Лепський М. Якість життя як критерій формування оптимістичної перспективи / М. Лепський // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряни. – Запоріжжя : «Просвіта», 2006. – Вип. 16. – С. 87–93.

8. Лозко Г. Етнічні складники українського характеру (за Ю. Липою) / Г. Лозко // Мала енциклопедія етнодержавництва. – К. : Генеза, Довіра, 1996. – С. 57.

9. Набруско В. Громадська думка як предмет політико-соціологічного дослідження / В. Набруско [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1587>.

10. Середній клас в Україні: уявлення і реалії : [дослідження-монографія] / А. Рачок та ін. – К. : Заповіт : Центр Разумкова, 2016. – 258 с.

11. Скворець В. Громадянське суспільство і детермінанти оптимізації його розвитку в Україні : дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / В. Скворець. – Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Запоріжжя, 2007. – 205 с.

12. Скворець В. Формування лівий соціального розлому в українському суспільстві / В. Скворець // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Випуск 70. – С. 94–102.

13. Стариковська О. Сутність громадської думки / О. Стариковська // Журнал наукових праць «Нова парадигма: філософські науки». – 2017. – № 131.

14. Україна 2016 – 2017 : ознаки прогресу та симптоми розчарування : аналіт. оцінки / [Ю. Якименко (керівник проекту) та ін. ; ред.: А. Чернова (укр. версія), В. Клименко (англ. версія)]. – К. : [б. в.], 2016. – 94 с.

15. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.

16. Українське суспільство : моніторинг соціальних змін. Випуск 2 (16) / Головні редактори: д. екон. н. В. Ворона, д. соціол. н. М. Шульга. – К. : Інститут соціології НАН України, 2015. – 780 с.

17. Уледов А. Общественное мнение советского общества : [монографія] / А. Уледов. – М. : Изд-во соц.-эконом. лит.-ры, 1963. – 391 с.

18. Усанова Л. Людина-глядач в умовах культури-видовища / Л. Усанова, І. Усанов // Філософські обрії. – 2014. – № 31. – С. 110–117.

19. Цивілізаційний вибір України : парадигма осмислення і стратегія дії : національна доповідь / ред. кол.: С. Пирожков, О. Майборода, Ю. Шайгородський та ін. ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України. – К. : НАН України, 2016. – 284 с.

20. Шульга М. Дрейф на обочину. Двадцять лет общественных изменений в Украине / М. Шульга. – К. : ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. – 448 с.

Анотація

Стариковська О. О. Стан функціонування громадської думки в українському суспільстві. – Стаття.

У статті здійснене філософське осмислення основних рис стану функціонування громадської думки в українському суспільстві на основі розгляду основних функцій, які вона виконує.

Серед основних рис стану функціонування громадської думки в українському суспільстві можна виділити такі: 1) відсутність цілісної системи загальнонаціональних цінностей, ідей, норм; 2) відбиття в суспільній свідомості спрощеної картини світу, сповненої стереотипами мислення, що формують внутрішні суперечності й протиріччя, які мають місце у всіх сферах суспільних відносин; 3) посилення таких крайнощів громадської думки, як радикалізм поглядів соціальних суб'єктів, з одного боку, і прояв громадянської байдужості – з іншого; 4) домінування емоційності над раціоналізмом; 5) посилення розбіжностей між суспільними потребами й державними інтересами; 6) підміна широкої активності громадянським патерналізмом; 7) поширення інформаційно-маніпуляційних технологій в інформаційному просторі

України; 8) незавершеність процесу формування національної ідентичності.

Ключові слова: громадська думка, влада, громадськість, українське суспільство, суспільне буття, суспільна свідомість.

Аннотація

Стариковская Е. А. Состояние функционирования общественного мнения в украинском обществе. – Статья.

В статье выделены основные черты состояния функционирования общественного мнения в украинском обществе на основе рассмотрения основных функций, которые оно выполняет.

Среди основных черт состояния функционирования общественного мнения в украинском обществе можно выделить такие: 1) отсутствие целостной системы общенациональных ценностей, идей, норм; 2) в общественном сознании отображаются внутренние противоречия, имеющие место во всех сферах общественных отношений; 3) увеличение развития таких крайностей общественного мнения, как радикализм взглядов социальных субъектов, с одной стороны, и проявление гражданской равнодушия – с другой; 4) доминирование социального пессимизма над оптимизмом в общественных настроениях; 5) доминирование эмоциональности над рационализмом; 6) отсутствие взаимосвязи между общественными потребностями и государственными интересами; 7) отсутствие социальной ответственности государственных органов и структур гражданского общества как следствие подмены широкой активности гражданским патернализмом; 8) распространение информационно-мани-

пуляционных технологий в информационном пространстве Украины; 9) незавершенность процесса формирования национальной идентичности.

Ключевые слова: общественное мнение, власть, общественность, украинское общество, социальное бытие, общественное сознание.

Summary

Starykovska O. O. Public opinion in Ukrainian society: the state of functioning. – Article.

The article philosophically examines main features of the public opinion in Ukrainian society on the basis of the analysis of its chief functions.

Among the principal features of the functioning of public opinion in Ukrainian society one can identify: 1) the lack of an integral system of national values, ideas, norms; 2) the reflection in the public consciousness of a simplified picture of the world, full of stereotypes of thinking which ignore internal conflicts and contradictions that take place in all spheres of social relations; 3) the strengthening of such public opinion extremes as the radicalism of views of social agents on the one hand, and manifestation of civil indifference on the other; 4) the dominance of emotionality over rationalism; 5) the intensification of differences between social needs and public interests; 6) the substitution of broad activity for civil paternalism; 7) the spread of information and manipulation technologies in Ukraine's information space; 8) the process of a national identity formation is far from completion.

Key words: public opinion, power, society, Ukrainian society, social life, public consciousness.